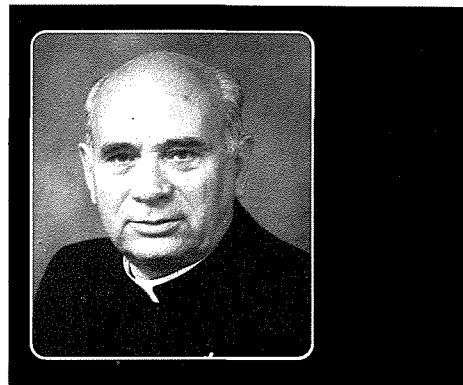

Fiż-Żejtuni Ġużeppi Pulis Montebello (Kittieb u Politiku - 1783 - 1855)

Kitba: Kan. Dun Joe Abela

M

ons. Lawrenz Cachia ppublika ktieb dwar kittieba Maltin li semmieh "Habbew l-Isien Malti". Hu ktieb tassew interessanti, speċjalment għal dawk li jhobbu Isien art twelidna u l-istorja tiegħu.

Awtur ta' żewġ kotba kompletament bil-Malti.

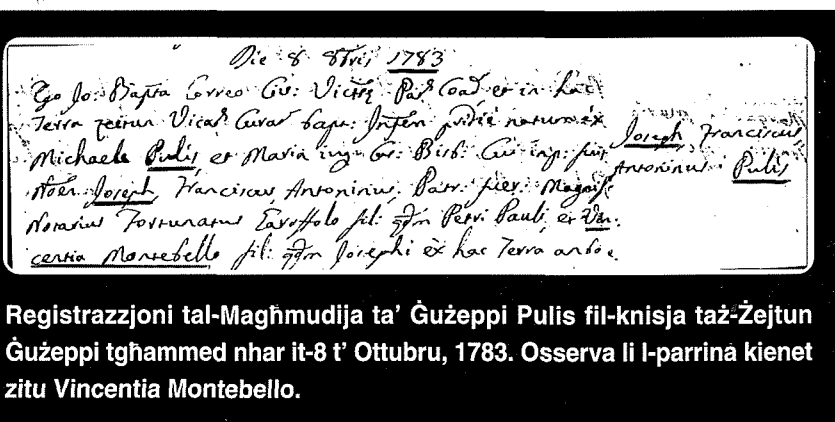
Fost dawn il-kittieba, Mons. Cachia jsemmi lil **Ġużeppi Pulis Montebello** u jgħid kif dan Pulis ippublika żewġ kotba bil-Malti flimkien ma' ċertu Franġisku Vella. L-ewwel ktieb kien jismu "**Ktieb il-Qari**" jew "**Daħla għall-Isien Malti**", u gie ppubblikat fl-1824. It-tieni ktieb jitkellem dwar id-dmirijiet tal-bniedem lejn Alla, lejħ innifsu u lejħ ghajru. Dan il-ktieb, ippubblikat fl-1826, kien traduzzjoni mit-Taljan ta' Patri Soave (1). Iż-żewġ kotba ġew stampati f'Livorno, l-Italja, u kienu **I-ewwel żewġ kotba kompletament bil-Malti**. Il-kotba ta' awturi Maltin oħra dak iż-żmien kienu jkunu ppubblikati bil-Malti u xi Isien iehor, jigiifieri Taljan jew Latin. Donnhom l-awturi kienu jibzġghu miċ-ċensura jekk jippublikaw bil-Malti biss!

Skola tal-Malti fiż-Żejtun

Interessanti hafna għalina ż-Żwieten kien il-fatt li l-ewwel ktieb tagħhom Pulis u Vella ddedikawh lil ċertu **Dun Alwiġ Camilleri**, qassis li kien fetax skola fiż-Żejtun fejn kien jgħallem il-Malti, l-Gharbi u r-Reliġjon. Fil-ktieb tiegħu Mons. Cachia jgħid li dwar Ġużeppi Pulis Montebello ftiit nafu. Peress li fir-riċerki tiegħi fl-Arkivju Parrokkjali taż-Żejtun ġieli ltaqajt ma' dan il-kunjom doppju, jien bdejt nissuspetta li dan il-kittieb kien Żejtuni, u għalhekk għamilt hilti biex insib aktar informazzjoni dwaru.

Neputi ta' Dun Salv Montebello

Fil-fatt hu tweled fiż-Żejtun nhar it-8 t'Ottubru, 1783. Bħala parrina fil-Magħmudija kellu lil zitu **Vincentia Montebello**, oħt ommu (2). Mikiel Pulis, missieru, kièn Żabbari li żzewweġ lil Maria Montebello, Żejtunija, nhar

Registrazzjoni tal-Magħmudija ta' Ġużeppi Pulis fil-knisja taż-Żejtun
Ġużeppi tghammed nhar it-8 t' Ottubru, 1783. Osserva li l-parrina kienet zitu **Vincentia Montebello**.

il-11 ta' Jannar, 1778, fiż-Żejtun (3). Din Maria Montebello kellha huha qassis, **Dun Salv Montebello**, Żejtuni li ta sehem kbir fil-qawmien tal-Maltin kontra l-Franċiżi. Hu kien mibghut minn Mikiel Cachia, il-mexxej taż-Żwieten f'dan il-qawmien, biex igib l-ikel minn Sqallija, kif fil-fatt għamel u hekk tema eluf ta' Maltin. Wara hu sar **Kappillan ta' Bormla** (4).

Ikompli paġna 49

Żgħożija fiż-Żejtun

Allura, meta zijuh Dun Salv kien qiegħed jithabat favur il-Maltin, Ġużeppi Pulis Montebello kien żaghżugh ta' 15-il sena, u għalkemm f'dik l-eta' f'it seta' jikkontribwixxi għar-rebħa militari fuq l-għadu Franciż, madankollu hu kellu ntelligenza biżżejjed biex josserva dak li kien qed jgħri madwaru fiż-Żejtun. Mhux ta' b'xejn li aktar 'il quddiem hu għamel isem fil-qasam politiku u letterarju. FI-Arkivju Parrokkjali taż-Żejtun jeżistu numru ta' **Status Animarum** - listi ta' nies - ta' l-ewwel snin tas-seklu 19, u allura nistgħu sa ċertu punt, insegwu l-movimenti ta' dan Ġużeppi fiż-żgħożija u l-ewwel snin tal-hajja tiegħu adulta. Il-familja Pulis kienu joqogħdu fil-Gwiedi, wisq probabbli fit-triq li llum iġġib l-isem Triq Sant'Anġlu. FI-1803, Ġużeppi hu mnizzel flimkien mal-familja Pulis kollha, iżda hdejn ismu, barra l-eta' ta' 20 sena, il-Kappillan niżzel li kien **assenti**. Fejn kien? Jista' jkun li kien jistudja xi mkien fl-Italja, għaliex minn dokumenti nafu li żgur kellu ħafna kuntatti ma' barra. Jidher li dam għielu nieqes miż-Żejtun, għaliex hekk hu mnizzel fil-listi tal-familji Żwieten fis-snin 1805-1810. Iżda mbagħad jidher preżenti fis-snin 1811-1815. Mill-1817 'il quddiem, ismu ma jidherx aktar mal-familja Pulis fiż-Żejtun. FI-1822 missieru Mikiel hu mnizzel bħala armel li jgħix waħdu.

Fil-belt ta' Livorno

Żgur li fis-sena 1824 hu kien diġa' joqogħod Livorno, l-Italja, fejn jidher li mar fuq xogħol ta' negozju, għaliex f'aktar minn dokument wieħed hu jissejjaħ "**negoziante**". Minn Livorno hu ppubblika l-ewwel ktieb tiegħu fis-sena 1824 u sentejn wara t-tieni ktieb. Minn Livorno wkoll nhar it-12 t'Awissu, 1827 hu bagħat regjistru oħxon lill-Fratellanza tar-Rużarju taż-Żejtun, kif tghidilna nota fuq il-qoxra ta' dan l-istess regjistru (5). Jidher li l-familja Pulis kellha kuntatti mill-qrib ma' din il-Fratellanza. Fil-fatt fit-8 t'Ottubru, 1811, Mikiel Pulis, missier Ġużeppi, hu mnizzel bħala konsultur fi hdan din il-Fratellanza (6). Jidher ukoll li f'Livorno Ġużeppi mhux biss dam jgħix numru ta' snin mhux ħażin, iżda li wkoll iżżewweġ lil Carlotta Bertelli.

Il-familja ta' Amelia Pulis Montebello

Fis-27 t'Ottubru, 1836, Amelia Pulis Montebello, bint Ġużeppi u Carlotta mwielda Bertelli, żżewġet fiż-Żejtun lil Orazio Abela. Kien Dun Mikiel Abela S.Th. D; li wara sar Kappillan ta' Hal-Għaxaq, u aktar tard Monsinjur tal-Kattidral, li tahom il-benedizzjoni taż-żwieġ. Il-miżżewġin ġodda marru joqogħdu f'nru. 72, Triq Sant'Anġlu. FI-1 ta' Diċembru, 1837, kellhom tifel li semmewh Angelo u li ġie mgħammed mill-istess Dun Mikiel. Ġużeppi Abela, mill-Belt Valletta, deher għall-parrinu Ġużeppi Pulis Montebello li **kien assenti**. Fis-17 ta' Diċembru, **1843**, kellhom tifel ieħor li semmewh Alfredo, u din id-darba **il-parrinu Ġużeppi Pulis Montebello kien preżenti**, flimkien mal-parrina, martu Carlotta. Iż-żewġ parrini jissejju "miż-Żejtun, iżda bhalissa joqogħdu il-Belt Valletta" (**de Zeitun; actu habitantes in Civitate Valletta**). Dan Alfredo Abela meta kiber sar saċerdot. Lit-tarbija Gratiulla, li twieldet fl-1847, għamilha parrinu Dr. Paolo Curmi mill-Belt Valletta, li wara sar Sindku taż-Żejtun.

Fil-Kunsill tal-Gvern

Hu probabbli mela li sal-1837, Ġużeppi Pulis Montebello kien għadu msiefer f'Livorno, iżda sas-sena 1843 hu kien diġa' rritorna lejn Malta flimkien ma' martu Carlotta. FI-elezzjoni li saret għall-Kunsill tal-Gvern fis-sena 1849, hu mhux biss kien fost il-kandidati eletti, iżda wkoll kien l-aktar wieħed li ġab voti! (7). Kien allura joqogħod fil-Belt Valletta kif jirriżulta mil-lista ta' l-eletturi tas-sena 1849. Id-dar kienet nru. 165, Strada Stretta. Fis-snin 1852, 54, 55, jissejjaħ "Onorevoli".

"Negoziante del Zeitun, abitante in Valletta"

Fis-6 ta' Jannar, 1854, f'laqgħa li saret fid-dar tan-Nobbli Daniele Testaferrata, għet imwaqqfa fiż-Żejtun is-Socjeta' ta' San Vincens de Paola (8). Għalkemm isem Ġużeppi Pulis Montebello ma jidherx mill-ewwel laqgħa,

ismu jidher fil-laqqhat ta' wara li saru bejn it-13 t' Awissu u t-22 ta' Novembru ta' l-istess sena. Din l-attendenza għal-laqqhat spissi turi r-rabta li hu żamm maż-Żejtun. Dan joħroġ ukoll mill-fatt li hu kellu aktar minn proprjeta' waħda fiż-Żejtun, kif jixhdu l-legati li halla fid-19 ta' Marzu, 1855, fl-Atti tan-Nutar Salvatore Tanti (9). F'dawn il-legati jissemew dar fi Triq il-Bon Kunsill u hanut fi Triq il-Kbira. Hu halla quddies għal ruħ missieru Mikiel u zijuh Dun Salv Montebello. MS 231 isejjaħlu

Legato Giuseppe Montebello Pulis citta' d'Ami in due assessorati cantati, l'anno di 11 Marzo per l'assima di Michele Pulis, e per li 10 Aprile per l'assima di Don Salvatore Montebello ed in otto asspe lette per fessicelli e di più l'anno assual Pastore.

Ġużeppi Pulis Montebello (spiss dawn iż-żewġ kumissjonijiet kienu jaqilbuhom) halla legat biex isir il-Quddies għar-ruħ missieru Michele Pulis u għar-ruħ zijuh Dun Salv Montebello (hu ommu), probabilmnt Ġuseppi nnifsu kien jippreferi jkteb "Montebello" l-ewwel peress li l-familja t' ommu kienet aktar magħrufa minn dik ta' missieru.

"**Negoziante del Zeitun, abitante in Valletta**". Ikollna allura nikkonkludu li kien in-negozju, li mhux biss għamlu sinjur, iżda li wkoll żammu għal snin bogħod minn Malta.

Imut f'Livorno fl-1855

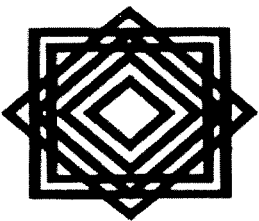
Allura nafu fiċ-ċert li f'Marzu, 1855, Ġużeppi kien qiegħed Malta. X'sar minnu wara? Thabatt mhux f'it biex insib il-mewt tiegħu f'Malta, iżda ma nrexxilix. Bir-raġun, għaliex f'temp ta' erba' xhur hu reġa' mar Livorno, minkejja l-eta' li kellu ta' 72 sena, u miet hemmhekk. Forsi mar minħabba xi mard. It-tagħrif dwar mewtu jagħtuhulna żewġ manuskritti oħra, li t-tnejn jgħidulna l-istess (10): "**Venne la notizia di morte da Livorno del Sign. Onorevole Giuseppe Pulis Montebello succeduta il 17 detto**". Ix-xahar kien Lulju, 1855. Mela mewtu grať fis-17 ta' Lulju, 1855. mn'Alla kienu l-kuntatti li hu kellu ma diversi fratellanzi fiż-Żejtun biex stajna niġbru xi tagħrif dwaru!

Olderigo, bin Ġużeppi

Fl-1884, Giuseppe Francesco Gustavo Montebello Pulis (11), bin Olderigo, talab dikjarazzjoni ta' l-istat liberu tiegħu, jiġifieri li ma kienx miżżewweġ (12). Dan Olderigo, li kien miżżewweġ lil Ersilia, imwiolda Cannataci, kien it-tifel ta' Ġużeppi Pulis Montebello. Giuseppe, bin Olderigo, kien twieled f'Livorno fit-2 ta' Settembru, 1864, fil-parroċċa tal-kattidral ta' Livorno, Vigarjat ta' l-Appostli San Pietru u San Pawl. Minn hawn allura nafu li Ġużeppi Pulis Montebello kellu dixxendenti mhux biss f'Malta, iżda wkoll f'Livorno. Dan hu dak li s'issa nrexxielni niġbor dwar dan iż-Żejtuni politiku u letterarju, u l-familja tiegħu, iżda jien ċert li bi f'it ta' paċenzja oħra, jekk mhux jien, haddiehor warajja jista' jżid aktar tagħrif dwaru.

Noti u Riferenzi: 1) Joe Bezzina, "Religion and Politics in a Crown Colony", pp.78, 80, 81. • 2) Arkivju Parrokkjali Żejtuni (APZ), Lib. Bapt. IX, f.84r. • 3) APZ, Lib. Matr. V, f.104. • 4) J.Abela, "Dun Salv Montebello", Centru 19 ta' Nov., Bormla, Programm tal-Festa 1999, pp. 47 - 53. • 5) MS 93. • 6) MS 254. • 7) Michael J. Schiavone, "L-Elezzjonijiet f'Malta, 1849-1981", p. 175. • 8) MS 189, f.2. • 9) Ms 175, f.167 u MS 231. • 10) MS 191, Liber Agonia, f.307, u MS 124, f.7. • 11) Spiss fid-dokumenti l-ordni tal-kunjom doppju Pulis Montebello tiġi maqluba, iżda ċert li r-riferenza tkun għall-istess persuna. • 12) Arkivju Kurja Floriana, Stati Liberi, 1884 - 83, nru. 18.

Radd il-Ħajr: Mons. Lawrenz Cachia; Carmelo Baldacchino; Dun Ġużepp Busuttil, Arkivista, Kurja.

FRAMES AND SQUARES

For all kinds of Soffits, Gypsum,
Partitions, Ceilings, Posters, Prints, Etc

FRAME MAKER

Triq l-Isqof Emanuel Galea, Żejtun • Tel: 2167 4565 • Mob: 9947 6714